

Bitka za Berlin (travanj-svibanj 1945.)

Benić, Filip

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:228774>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-25**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILA U PULI
ODJEL ZA HUMANISTIČKE ZNANOSTI

FILIP BENIĆ

BITKA ZA BERLIN (TRAVANJ – SVIBANJ 1945.)

Završni rad

Pula, 2015.

SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI
ODJEL ZA HUMANISTIČKE ZNANOSTI

FILIP BENIĆ

BITKA ZA BERLIN (TRAVANJ – SVIBANJ 1945.)

Završni rad

JMBAG: 0303035468

Studijski smjer: Preddiplomski sveučilišni studij povijesti

Kolegij: Uvod u suvremenu povijest

Mentor: doc. dr. sc. Igor Duda

Sumentorica: dr. sc. Iva Milovan Delić, viša asist.

Pula, rujan 2015.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Filip Benić, kandidat za prvostupnika povijesti ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuje korištenje bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojeg necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, _____, _____ godine

Student:

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Filip Benić dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom *Bitka za Berlin (travanj - svibanj 1945.)* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____, _____ godine

Potpis:

SADRŽAJ

Uvod.....	5
1. Bitke prekretnice prije 1945.	6
1.1. Bitka kod Kurska.....	7
1.2. Iskrčavanje na Siciliji.....	7
1.3. Bitka u Normandiji (Dan „D“.....	8
1.4. Njemački protunapad u Ardenima.....	9
2. Ulazak Saveznika u Njemačku.....	10
3. Bitka za Berlin (travanj – svibanj 1945.)	12
4. Kapitulacija Njemačke.....	24
Zaključak.....	27
Literatura.....	29
Sažetak.....	30
Summary.....	31

UVOD

Tema ovog rada je bitka za Berlin koja se odvijala u travnju i svibnju 1945., a značajna je po tome što je nakon osvajanja Berlina Njemačka kapitulirala u Drugom svjetskom ratu. Cilj istraživanja je utvrditi značenje bitke za Berlin za kapitulaciju Njemačke. U tijeku rada kronološki će se navesti događaji do ulaska Saveznika na teritorij Njemačke i bitke za Berlin, a prije obrade same teme u kratkim crtama obraditi najvažnije bitke prekretnice na Zapadnom bojištu, što je u konačnici dovelo do pada Berlina i kapitulacije Njemačke.

Drugi svjetski rat najveći je vojni sukob u povijesti čovječanstva. Počeo je 1. rujna 1939. kada je Njemačka napala Poljsku; dva dana kasnije, 3. rujna Francuzi i Britanci objavljuju rat Njemačkoj. Najveći svjetski rat je završio 2. rujna 1945. godine kapitulacijom Japana. U Europi je rat trajao do 8. svibnja 1945., kada je Njemačka kapitulirala nakon pada Berlina. U ratu je sudjelovala 61 zemlja s pet kontinenata. Operacije su se vodile na trima kontinentima: Africi, Aziji i Europi. Uspostavljena su četiri glavna bojišta: Zapadno, Istočno, Sjevernoafričko i Pacifičko s pomoćnim bojišnicama na Balkanu, Italiji i Atlantiku. Glavne zemlje Antifašističke koalicije bile su Sjedinjene Američke Države, Velika Britanija i Sovjetski Savez, dok su glavne zemlje Trojnog pakta bile Njemačka, Italija i Japan.¹ Zapadno bojište obuhvaćalo je zapadne i sjeverne zemlje Europe.

Hitler gubi prevlast na bojištima tijekom 1942. i 1943. kada gubi prevlast na Istočnom i Afričkom bojištu. Saveznici tijekom 1943. odlučuju aktivirati i Zapadno bojište iskrcavanjem na Siciliji i tako pomoći SSSR-u, te dodatno otežati položaj njemačkoj vojsci koja je gubila sve više na snazi kako u ljudstvu tako i u tehničkoj nadmoći nad Saveznicima. Te ključne bitke koje su dovele pada Berlina i konačne kapitulacije Njemačke opisat ću u kratkim crtama kao uvod u središnju temu, bitku za Berlin.

¹ Dukovski, Darko, *Ozrcaljena povijest: Uvod u suvremenu povijest Europe i Europljana*, Leykam international, Zagreb, 2012., 336-337.

1. BITKE PREKRETNICE DRUGOG SVJETSKOG RATA

Kad je došao na vlast Hitler je odmah pokrenuo naoružavanje vojske, modernizaciju oklopnih vozila, tenkova, modernizaciju zrakoplovstva kao i promjenu strukture zapovijedanja u vojsci i bolju obuku svih kadrova u vojsci. Za razvoj ratnog zrakoplovstva bio je zadužen Hermann Göring koji je ujedno bio i najvažniji vojni organizator. Njemački se *Luftwaffe* razvijao pod palicom Göringa i Erharda Milcha. No zbog političkih potreba, a ne isključivo vojnih, gdje su visoki dužnosnici ili proizvođači zrakoplova poput Wilhema Messerschmitta zaobilazili vojne zapovjednike i odlazili izravno ministru dolazilo je do neučinkovitosti i problema u zrakoplovstvu.² Još jedan ključan čimbenik postupnog slabljenja njemačkog zrakoplovstva je i velik broj bojišta na kojem su morali djelovati. Tijekom 1942. i 1943. *Luftwaffe* gubi prednost u zraku i tad Saveznici prodiru čak i do njemačkih gradova koje sve više bombardiraju. Sve je to pomoglo konačnom raspadu njemačke vojske i kapitulaciji.

Tijekom 1940. i 1941. njemački je ratni stroj brzo napredovao na svim bojištima. Otvaranjem Istočnog bojišta u lipnju 1941. godine Hitler je pred vojsku stavio izuzetno težak zadatak jer su sad morali ratovati na čak tri bojišta iako se Zapadno bojište tijekom 1942. godine primirilo i bilo je orijentirano uglavnom na zračne napade savezničkih snaga. Brzo napredovanje njemačke vojske u unutrašnjost SSSR-a zaustavljeno je kod Staljingrada. Na Zapadnom bojištu Saveznici su tijekom 1942. i početkom 1943. bili orijentirani isključivo na bombardiranje njemačkih gradova. Zbog ratovanja na Istočnom i Afričkom bojištu njemačko zrakoplovstvo nije moglo tako snažno braniti njemački zračni prostor od ulaska savezničkih bombardera.

Njemačka je vojska do srpnja 1942. godine prodrla sve do Staljingrada na rijeci Volgi, te je Hitler smatrao kako je izuzetno važno zauzeti grad i time do kraja slomiti moral ruske vojske. Bitka za Staljingrad počela je 14. rujna 1942. i trajala je sve do 2. veljače 1943. godine kada se maršal Friedrich Paulus predao sovjetskom generalu Georgiju Žukovu. Nakon bitke i obrane grada Sovjetima raste moral i pokreću veliku ofenzivu koja će rezultirati istjerivanjem njemačke vojske s ruskog teritorija. Ovi se događaji trebaju izdvojiti jer su značili prekretnicu u Drugom svjetskom ratu. Naime, tada Njemačka polako počinje gubiti na svim bojištima.

² Božidar Mikulčić, *Njemačko ratno zrakoplovstvo 1943.-1945.*, BAP d.o.o., Zagreb, 2010., 1-2.

1.1. BITKA KOD KURSKA

Bitka kod Kurska u srpnju 1943. predstavlja najveći sukob oklopnih snaga u povijesti ratovanja. Bitka je trajala od 4. do 13. srpnja 1943. Iako je njen ishod bio neodlučan zbog velikog gubitka oklopnih vozila s kojim se *Wehrmacht* nije mogao nositi, rezultirala je krajnjim povlačenjem njemačke vojske koja će to sad stalno činiti na Istočnom bojištu sve do kraja rata. Kodno ime njemačke operacije koju je vodio vojni zapovjednik Erich von Manstein bilo je *Citadela*. Nijemci su imali prvotnih uspjeha u ofenzivi na sovjetske položaje. Međutim, vještim skrivanjem svojih snaga i obmanom, Sovjeti su uspjeli odbiti ofenzivu i prijeći u protunapad te poraziti *Wehrmacht*. Vrhunac Kurske bitke bio je 12. srpnja kada se sukobilo 800 sovjetskih tenkova protiv 600 njemačkih tenkova.³ Uspjeh sovjetskih snaga bio je u tome što su imali brže i pokretljivije tenkove od njemačkih teških i sporih *Panzer* i *Tigar* tenkova koji nisu odgovarali uvjetima i terenu na kojem su se borbe odvijale. Možemo reći da je bitka kod Kurska prva prava bitka prekretnica Drugog svjetskog rata. Premda je bitka završila neodlučeno, Nijemci su izgubili mnogo ljudstva i vojne tehnike te se otada konstantno povlače prema Njemačkoj.

1.2. ISKRCAVANJE NA SICILIJU

Nakon bitke kod El Alameina u listopadu 1942. i operacije *Torch* kojom su se američke i britanske snage iskrcale u francuskom Maroku i Alžiru, počelo je izbacivanje Sila Osovine iz sjevernoafričkog teritorija. Na konferenciji koja se održala u siječnju 1943. u Casablanci odlučeno je o iskrcavanju savezničkih snaga na Siciliju i zbacivanju Mussolinija s vlasti. Na konferenciji su između ostalih sudjelovali Winston Churchill i Franklin D. Roosevelt koji su se odlučili za napad na Italiju, tj. za aktiviranje Zapadnog bojišta kako bi Sovjetima olakšali borbu na Istočnom.⁴ Nakon osvajanja Afrike desant je mogao biti realiziran, pa su se stoga Saveznici iskricali na Siciliju i započeli s napadom kodnog naziva *Husky*, a koji je trajao od 9. srpnja do 17.

³ Chris Mann (ur.), *Velike bitke II. Svjetskog rata*, Znanje d.o.o., Zagreb, 2014., 141-145.

⁴ Dukovski, 361.

kolovoza 1943. Nakon osvajanja Palerma 22. srpnja Mussolini je zbačen s vlasti, a fašistička stranka raspuštena. Britanski vojni zapovjednik Bernard Montgomery je 3. rujna 1943. sa svojom armijom prešao na kontinent i krenuo putem sjevera Italije, te su zbog velikih gubitaka i bez velike želje za borbom, Talijani 8. rujna 1943. prihvatili uvjete predaje i predali se vrhovnom komandantu Dwightu D. Eisenhoweru.⁵

1.3. BITKA U NORMANDIJI (DAN „D“)

Na konferenciji u Teheranu održanoj od 28. studenog do 1. prosinca 1943. sastali su se Roosevelt, Churchill i Staljin, te su dogovorili da se u sljedećem razdoblju pruži prednost ratnim operacijama u Europi. Odlučeno je da se najkasnije do sredine 1944. izvede savezničko iskrcavanje u Francuskoj.⁶

Tajni anglo-američki plan za desant na Normandiju koji je trajao od dana „D“ do 19. kolovoza 1944. nosi naziv *Overlord*.⁷ Operacija je započela 6. lipnja 1944. pod vodstvom vrhovnog zapovjednika operacije Dwighta Eisenhowera. Noć prije iskrcavanja na obalu, Saveznici su poslali zračno desantne snage čiji je zadatak bio zauzimanje mostobrana u unutrašnjosti kako bi onemogućili njemačkoj vojsci slanje pojačanja. Atlantskim bedemom zapovijedao je njemački general Erwin Rommel, no on je uoči operacije *Overlord* otišao u Njemačku na liječenje. Ujutro 6. lipnja saveznički su desantni čamci krenuli prema pet strateških plaža koje su nosile kodna imena *Utah*, *Omaha*, *Gold*, *Sword* i *Juno*, te je na taj način krenula operacija kodnog imena *Neptun* koja je trajala od 6. do 30. lipnja. Saveznici su do 12. lipnja prodrli 80-ak kilometara u unutrašnjost, te usprkos velikim gubitcima uspjeli osvojiti strateške položaje i nastaviti prodor u unutrašnjost Francuske prema Parizu. Napredovanje Saveznika nije više moglo biti zaustavljeno, te je Pariz došao u ruke Saveznika 25. kolovoza 1944.⁸

Do jeseni 1944. godine oslobođena je cijela Francuska, Belgija, Luksemburg i veći dio Nizozemske.⁹

⁵ C. L. Sulzberger, *Drugi svjetski rat*, Mladost, Zagreb, 1971., 380.

⁶ Dukovski, 363.

⁷ Emil Vidušić, *Val za valom*, Naklada Bošković, Split, 2006., 121.

⁸ Sulzberger, 485.

⁹ Dukovski, 365.

Operacija *Overlord* jedna je od najznačajnijih operacija u Drugom svjetskom ratu ne samo zbog njene provedbe i upotrebe velikog broja ljudi i materijala već zato što je označila raspad njemačke vojske na zapadu. Saveznici su uspjeli vrlo brzo nakon te operacije doći do samih granica Njemačke te nagovijestiti brzu kapitulaciju *Trećeg Reicha*.

1.4. NJEMAČKI PROTUNAPAD U ARDENIMA

Hitler je krajem 1944. godine, nakon približavanja Saveznika granici s Njemačkom, pokrenuo veliki protunapad na savezničke položaje u Ardenima. Bitka u ardenskoj šumi u Belgiji još se naziva i „bitkom na izbočini“.

Hitler je sam pokrenuo ofenzivu i davao zapovijedi svojoj vojsci. Unatoč savjetima svojih generala on je planirao protunapad u kojem će njemačke oklopne divizije i pješništvo presjeći šumu u belgijskim Ardenima i tako razdvojiti savezničke snage na najslabijoj točki njihovog bojišta. Napad njemačke vojske počeo je 16. prosinca 1944. godine, a u borbama je sudjelovalo preko milijun vojnika. Njemačka vojska je opkolila Amerikance u gradu Bastogne, no oni se nisu predavali već su se nastavili boriti. Uvjeti su bili izuzetno teški zbog velike zime i velikih ratnih stradanja vojnika. Početni uspjesi njemačke vojske koji su trajali od 16. do 19. prosinca, zamijenili su pritisci savezničke vojske sa sjevera i juga te je njemačka vojska bila prisiljena na povlačenje. Bitka je trajala do 16. siječnja 1945. godine, a linija fronte u Ardenima bila je otprilike ondje gdje se protezala i kad je protunapad počeo.¹⁰

Posljedice bitke bile su ogromne jer iako pomaka nije bilo ni na jednoj strani, Hitler je pretrpio velike gubitke u ljudstvu i materijalu koje si tada nije mogao priuštiti.

Kako bi zaustavio prodor prema Rajni i Berlinu sam Hitler je zapovijedao i koordinirao velikom njemačkom ofenzivom u Ardenima. Iako je operacija završila neuspješno za njemačku vojsku, Saveznici su tek u proljeće 1945. prešli Rajnu.

¹⁰ Sulzberger, 525.

2. ULAZAK SAVEZNIKA U NJEMAČKU

Antihitlerovska koalicija na čelu koje su bili trojica vođa najvećih sila, Roosevelt, Churchill i Staljin sastali su se na poluotoku Krimu od 4. do 11. veljače 1945. na Jaltskoj konferenciji. Na konferenciji se raspravljalo o politici prema Njemačkoj i njenim saveznicima poslije rata, novoj geopolitičkoj karti svijeta i zonama utjecaja velikih sila. Ključno pitanje bilo je kako kazniti Njemačku i kako ju učiniti bezopasnom nakon rata, da se ne ugrozi mir i sigurnost u Europi. Na konferenciji je načelno dogovorena podjela Njemačke na četiri okupacijske zone: sovjetsku, američku, britansku i francusku.¹¹ Napredovanje Saveznika početkom 1945. godine nije više moglo biti zaustavljeno. Sovjeti su 12. siječnja 1945. pokrenuli veliku ofenzivu od Drave do Baltika kojom su ušli u Poljsku i Istočnu Prusku, a zatim i na teritorij same Njemačke. Na istočnom bojištu su države hitlerovske koalicije početkom 1945. potpisivale kapitulaciju jedna za drugom. Mađarska je potpisala kapitulaciju 20. siječnja, ali su Saveznici potpunu kontrolu uspostavili tek 13. veljače 1945. Sovjeti su uz pomoć jugoslavenskih partizana prodirali prema Austriji, a svoju su vladu postavili u Sofiji, Bukureštu i Budimpešti. Komunisti su vlast preuzeli u Poljskoj, Jugoslaviji i Čehoslovačkoj. Sovjetska vojska 13. travnja zauzima Beč, a samo tri dana kasnije na sjeveru pokreću veliku ofenzivu preko Odre.¹²

Na Zapadnom bojištu nakon bitke u Ardenima krajem 1944. saveznička vojska napreduje prema obali Rajne kako bi što brže prešla rijeku i zauzela Berlin prije sovjetskih snaga koje su brzo napredovale sa Istoka.

Početkom veljače 1945. godine savezničke snage pod vrhovnim zapovjedništvom Dwighta Eisenhowera bile su raspoređene duž 450 kilometara duge zapadne granice *Reicha*, na potezu od Nizozemske do Švicarske te su u pripravnosti čekale znak za pokret preko Rajne. Za Hitlera je rijeka Rajna predstavljala posljednju barikadu u zaustavljanju prodirućih savezničkih snaga sa zapada. Duž prilaza Rajni Eisenhower je smjestio 1,621.027 vojnika, a podršku toj snažnoj kopnenoj vojsci pružali su bombarderi i lovci-bombarderi savezničkog zrakoplovstva. Na čelu *Wehrmachtove* vojske s druge strane Rajne bio je feldmaršal Gerd von Rundstedt koji je raspolagao s gotovo identičnim brojem vojnika kao i Eisenhower, ali je istovremeno imao velikih problema u opremljenosti svoje vojske. Iako je Rundstedt bio na čelu

¹¹ Dukovski, 366-367.

¹² Sulzberger, 554-559.

vojske on je bio tek marioneta, a većinu zapovijedi izdavao je izravno Adolf Hitler. Kako se bližio kraj rata, saveznički bombarderi sve su više bombardirali njemačke gradove pretvarajući ih u ruševine, time označujući crne dane koji predstoje njemačkom narodu.¹³

Saveznici su 8. veljače pokrenuli operaciju *Veritable*, no njeno brzo napredovanje je zaustavljeno zbog nemogućih uvjeta na bojištu i teškog terena koji su onemogućili savezničko zauzimanje brane Schwammenauel na rijeci Ruhr. Velika prednost savezničkih snaga je bila ta što su unaprijed znali zapovijedi njemačkih generala svojim jedinicama i kretanja njemačkih jedinica na bojištu. Saveznicima je to omogućila „Ultra“ – stroj koji je dešifrirao njemački stroj za šifriranje poruka „Enigmu“. Brana je bila osvojena u noći 10. veljače.

Prvi desantni val preko rijeke Ruhr krenuo je u 23. veljače kako bi njemačkoj vojsci priredili faktor iznenađenja. Saveznici su uskoro počeli bombardirati grad Köln, prvi grad na njemačkom tlu koji je bombardiran sa zemlje. Nijemci su uništavali svaki most kojem bi se Saveznici približili. Borbe za Köln su prestale navečer 6. ožujka 1945. te je u SAD donesena vijest ujutro 7. ožujka da je Köln pao.¹⁴ Treća armija je ušla u Worms 20. ožujka, a u iduća dva dana očistili su zapadnu obalu Rajne u sektoru Mainz-Oppenheim-Worms, te je time *Saarska* operacija dovršena.

Montgomery je izvršio zadnje pripreme za operaciju *Plunder* koja je počela 23. ožujka 1945. godine. Brojem vojnika i materijala koji su korišteni, ta je akcija bila uz Normandiju najveća saveznička akcija na Zapadnom bojištu. Ujutro 24. ožujka u ruke Britanaca pao je grad Wesel, a u nastavku dana su i druge divizije prelazile Rajnu uz manji otpor njemačke vojske. Uspješnim operacijama *Varsity* i *Plunder* put u unutrašnjost Njemačke Saveznicima je sada bio otvoren.¹⁵

Savezničke jedinice koje će potom krenuti na Leipzig imale su zadatak spojiti se s vojnicima Crvene armije i tako presjeći njemački teritorij na dva dijela. Drugi dio vojske trebao je krenuti prema Bavorskoj i austrijskim Alpama.

Nakon prelaska Rajne Saveznici su brzo napredovali kroz unutrašnjost Njemačke što je ponukalo Eisenhowera da odbaci plan zauzimanja Berlina i krene u svladavanje zadnjih njemačkih postrojbi u Bavorskoj, Austriji i Čehoslovačkoj.

¹³ William B. Breuer, *Juriš na Rajnu*, ALFA, Zagreb, 1988., 9-10.

¹⁴ Isto, 37-42.

¹⁵ Isto, 42-45.

3. BITKA ZA BERLIN (TRAVANJ – SVIBANJ) 1945.

Hitler je u ožujku 1945. godine izdao direktivu „spaljena zemlja“. Doznao je i da se njegova vojska masovno predaje Amerikancima ili Organizaciji francuskog pokreta otpora, (u daljnjem tekstu *FFI*, prema *French Forces of the Interior*). Vojnici koji su se predali, po njemu, bili su izdajnici i neprijatelji države. Direktiva je zapravo značila da se uništi vlastita zemlja, podzemne i druge tvornice koje su dosad osiguravale moć *Wehrmachta*, a sad su mogle poslužiti Saveznicima. Albert Speer odbio je izvršiti tu direktivu.¹⁶

U proljeće 1945. godine Crvena je armija izvršila pripremu za ofenzivu na Berlin i zauzela desnu obalu rijeke Odre, a savezničke armije su se približavale rijeci Labi kako bi se na obali susreli sa Sovjetima. Crvena armija je ušla u Beč 13. travnja 1945. Kad su Amerikanci prodrli sa zapada u unutrašnjost Njemačke naišli su na užasne prizore logora smrti u Buchenwaldu, Dachau i Bergen-Belsenu. Istodobno, prodirući s istoka i Sovjeti dolaze do strašnih prizora logora smrti, u Majdaneku i Auschwitzu.¹⁷ Dok su se Sovjeti pripremali za ofenzivu na Berlin, savezničke trupe na zapadu su za svoj cilj imale zauzimanje Ruhra i dolazak vojske na obalu Elbe u berlinskom pravcu. Razrađen je plan i zauzimanja Stuttgarta i Münchena te zauzimanje središnjih oblasti u Austriji i Čehoslovačkoj. General Eisenhower je nakon prelaska Rajne opkolio Ruhrsku oblast kako bi okružio njemačke postrojbe. Tijekom uskrsnog tjedna od 1. do 7. travnja američke su postrojbe pokrenule ofenzivu kako bi opkolile njemačku Grupu armiju B. Cijela 16. Panzer divizija se 14. travnja predala Amerikancima. Jedini koji se još nije želio predati bio je zapovjednik Grupe armije B, Walter Model.¹⁸ Saveznička Deveta armija 12. je travnja prešla Elbu, te je zajedno s Prvom armijom do 19. travnja osvojila Magdeburg i Leipzig te prešla planinu Harz kako bi ušla u Čehoslovačku. U tijeku prelaska Elbe 12. travnja u Warm Springsu u Georgiji umire američki predsjednik Roosevelt kojeg su Nijemci smatrali prijateljem Sovjetskog Saveza. Stoga su se nadali da će se njegovom smrću koalicija raspasti i tako dati mogućnost za obranu od nadirućih Saveznika. Roosevelta je na mjestu

¹⁶ Marc Ferro, *Sedmorica zaraćenih*, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2008., 274.

¹⁷ Sulzberger, 554-555.

¹⁸ Jon Guttman, „Countdown to victory“, *World War II*, May/June 2015., 42-43.

predsjednika naslijedio Harry Truman koji je nastavio odlučnu politiku uklanjanja nacizma i nacističke ideologije u svijetu unatoč velikim neslaganjima sa Sovjetima.¹⁹

Obranu osnovnih strategijskih pravaca na Istočnom frontu držale su tri grupe njemačkih armija. Prva je bila Grupa armija Visla koja je držala obranu na rijeci Odri te je štitila prilaze Berlinu sa sjeveroistoka i istoka i kojom je zapovijedao Gotthard Heinrici.²⁰ Južnije od nje bila je Grupa armija Centar koja je branila Sasku i prilaze industrijskim središtima u Čehoslovačkoj. Treća Grupa armija Jug branila je Austriju i jugoistočne prilaze Čehoslovačkoj. Grupa Armija Visla doživjela je težak poraz od trupa Prvog bjeloruskog fronta te se morala povući na zapadnu obalu Odre nakon gubitka mostobrana u Pomeraniji. Obranom neposrednih prilaza Berlinu rukovodio je Heinrich Himmler. Zbog velikih gubitaka njemačkih divizija, vrhovni štab vojske na čelu s generalom Alfredom Jodlom morao je rasformirati pomoćne divizije, te ljudstvo iz tih jedinica pripojiti njemačkim trupama na frontu. Tijekom veljače 1945. vrhovna je komanda njemačke vojske za obranu Berlina na sektoru između Baltičkog mora i obronaka sudetskih planina, duž rijeka Odre i Nise organizirala obrambeni pojas od tri linije dužine 20 do 40 kilometara, a ako se uzme u obzir i pozadinska obrambena linija, ukupna dužina obrane iznosila je 100 kilometara. Obrana samog Berlina pripala je Devetoj armiji pod vodstvom generala Theodora Bussea. Sektor sjeveroistočno od Berlina štitila je armijska grupa *Steiner* koja je trebala zadati udarac boku trupa Prvog bjeloruskog fronta. Kako bi se Berlin što lakše obranio podijeljen je na osam sektora obrane, a uz njih je postojao i posebni Deveti sektor koji je obuhvaćao središte Berlina s vladinim zgradama. Na neposrednim prilazima gradu izgrađena su tri obrambena pojasa: vanjska poprečna zona, te vanjski i unutrašnji obrambeni pojas. U svrhu obrane formiran je i Posebni štab obrane Berlina koji će lakše koordinirati vojnike u gradu kada dođe do uličnih borbi u samome gradu. U gradu i oko grada raspoređeno je više od 600 artiljerijskih protutenkovskih topova, te su od članova *Hitlerjugenda* formirani lovački protutenkovski odredi. Za obranu grada koncentrirane su policijske i SS jedinice. Dvije Grupe armija koje su štitile pravac prema Berlinu Visla i Centar sastojale su se od 85 divizija, koje su brojale oko milijun ljudi, 10.400 topova i minobacača, više od 1500 tenkova i oko 3300 borbenih zrakoplova. Nakon izbijanja

¹⁹ Winston Churchill, „*Drugi svjetski rat*“, svezak šesti, Prosveta, Beograd, 1964., 423-434.

²⁰ Mann (ur.), 223.

sovjetskih divizija na Baltičko more krajem ožujka 1945. sovjetska Vrhovna komanda je u završnim operacijama angažirala trupe triju frontova: Drugog bjeloruskog pod komandom maršala Konstantina Rokosovskog, Prvog bjeloruskog pod komandom maršala Georgija Žukova i Prvog ukrajinskog pod vodstvom maršala Ivana Konjeva. Zadatak Prvog bjeloruskog fronta bio je da razbiju 70 kilometara širok front i osvoje Berlin te izbiju na rijeku Elbu. Glavni zadatak Prvog ukrajinskog fronta bio je forsiranje rijeke Nise, razbijanje njemačke vojske u oblasti Cottbusa, te daljnje napredovanje duž Elbe do Dresdena. Zadatak glavnih i pomoćnih udara bio je razbijanje ponovno obnovljene i popunjene četiri njemačke armije koje su štitile istočni dio Njemačke.²¹

Maršal Žukov je 29. ožujka na poziv Stavke došao u Moskvu kako bi iznio plan Prvog bjeloruskog fronta za Berlinsku operaciju. Plan su tijekom ožujka razradili Štab i komanda fronte, a sva su pitanja rješavana u dogovoru s Generalštabom i Stavkom. Žukov je iznio plan napada Staljinu te mu je referirao kako će Prvi bjeloruski i Prvi ukrajinski front biti spremni za ofenzivu najkasnije za dva tjedna dok će Drugi bjeloruski front kasniti s ofenzivom na Odri zbog snažnog otpora u oblasti Gdanjska. Na sastanku Staljina i maršala Žukova te maršala Konjeva odlučeno je da ofenziva na Berlin krene 16. travnja, ne čekajući trupe Drugog bjeloruskog fronta koji je po preciznim proračunima svoju ofenzivu s Odre mogao započeti tek 20. travnja 1945. Kako bi se operacija što bolje pripremila trebalo je dopremiti do vojske velike količine materijalnih sredstava kao i ostaviti veliku operativno-taktičku i specijalnu pripremu fronta. Radi lakšeg osvajanja grada, Berlin je sniman iz zraka kako bi se napravile detaljne sheme, planovi i karte grada, a inženjerska jedinica napravila je i preciznu maketu Berlina sa svim predgrađima. Odlučeno je da napad počne tijekom noći s primjenom posebnih protuavionskih reflektora koji će iznenada osvijetliti protivnikove položaje i objekte za napad te Sovjetima tako omogućiti faktor iznenađenja. Da bi se neprijatelj iznenadio i žestoko udario trebalo je dovesti ogromnu količinu ratnog materijala na bojište. Kroz Poljsku su se kretale željezničke kompozicije s artiljerijskim, minobacačkim i tenkovskim jedinicama koje po vanjskom izgledu nisu odavale da je po srijedi vojni transport – Sovjeti su na vrh stavljali drvo i sijeno kako bi zamaskirali masovno dovlačenje ratnoga materijala. Uzduž berlinskoga pravca bilo je koncentrirano 22.000 topova i minobacača različitih

²¹ Branko Kitanović, *Bitka za Berlin*, ALFA, Zagreb, 1968., 7-24.

kalibara. Kako bi cijela operacija dovoza materijala ostala tajna, prijevoz se vršio jedino noću. Na prostoru oko Odre bilo je koncentrirano 68 streljačkih divizija, 3155 tenkova i samohodnih topova koje su trebale donijeti pobjedu Crvenoj armiji u što kraćem roku. S ciljem prebacivanja tehnike izgrađen je velik broj mostobrana i skela koje su svakodnevno bile gađane neprijateljskim avionima, granatama, minama i artiljerijskom paljbom s tla, no Sovjeti su ih uspješno uspjeli obraniti. Berlin je trebao zauzeti Prvi bjeloruski front u suradnji s jedinicama Prvog ukrajinskog fronta, a stalnu operativno-strategijsku i taktičku suradnju koordinirala je i korigirala Stavka. Dva dana prije ofenzive Crvena armija je obavila nasilno izviđanje duž cijelog bojišta kako bi otkrila sustav vatrene protivnikove obrane, raspored njegovih jedinica, određujući istovremeno jaka i slaba mjesta neprijateljskog obrambenog pojasa. Izviđanje je imalo i cilj da Nijemci gurnu svoje najbolje vojnike u prve redove. Sovjetima je to uspjelo jer su Nijemci pomislili da su ti napadi 14. i 15. travnja zapravo početak ofenzive. Velika ofenziva počela je 16. travnja 1945. u pet sati ujutro kada je Crvena armija započela žestoku artiljerijsku paljbu na položaje Njemačke vojske. U ofenzivi je sudjelovalo 2,5 milijuna sovjetskih vojnika, više od 42 tisuće topova i minobacača, 6200 tenkova i samohodnih topova i 8300 borbenih zrakoplova.²² Ofenzivu su potpomogle i „kaćuše“ – sovjetski višeciljni raketni bacači koji su proizvodili strašan zvuk pri ispaljivanju. Iako su Nijemci imali veliki broj divizija, one su se u velikoj mjeri sastojale od 15-godišnjaka iz *Hitlerjugenda* i muškaraca starijih od 70 godina. Pješništvo se sastojalo od 60.000 neuvježbanih i iscrpljenih pripadnika *Volkssturma*.²³ Nakon udara artiljerije Sovjeti su upalili reflektore kako bi osvijetlili objekte koje trebaju napasti tenkovi i pješadija koja je krenula u napad, no svo to vrijeme artiljerija nije utihnula. Zbog napada po noći neprijatelj nije uspio dići avione u zrak, a ujutro je već bilo kasno da njemački bombarderi učine bilo što jer su Sovjeti bili preblizu Nijemcima. Nijemci su se uspjeli vrlo brzo oporaviti od prvotnog šoka te su ubrzo počeli pružati žestok otpor koji je bio popraćen snažnom artiljerijom, lociran na Zelovskim visovima. Zelovski visovi su bila tvrda prepreka Crvenoj armiji jer se s njih vidio cijeli okolni kraj i mogla se utvrditi jaka obrana na samim visovima. Nijemcima je bio plan da u podnožju Zelovskih visova zaustave Sovjete i odbiju ih – iz tih su razloga tamo koncentrirali i najveći broj ljudstva. Tijekom dana postalo je jasno da je njemačka obrana kod Zelovskih visova čvrsta i da će se borbeni raspored morati

²² Mann (ur.), 224.

²³ Na istome mjestu.

izmijeniti kako bi se probila obrana. Nakon konzultacije s komandantima armija, odlučeno je da se angažiraju obje tenkovske. Za vrijeme napada na Zelovske visove Staljin je javio da maršal Konjev u svom sektoru nije imao većih problema te da forsira rijeku Nisu bez velikog otpora. Tijekom 18. travnja trupe Prvog ukrajinskog fronta probile su obranu linije na Nisi. Tenkovske armije izbile su na rijeku Spree i krenule prema Berlinu. Stavka je 18. travnja izdala nove zadatke koji su se odnosili na Prvi ukrajinski i Drugi bjeloruski front. Prvi ukrajinski front maršala Konjeva dobio je zadatak da napada preko Zossena na Berlin i preko oblasti Potsdam. Drugom bjeloruskom frontu maršala Rokosovskog naređeno je da ubrza forsiranje rijeke Odre i da jednim dijelom snaga napadne Berlin sa sjevera. Konjev je na sektoru kod Zossena naišao na žestok otpor, a njegova tenkovska divizija se također sporo kretala zbog teškog terena. Na fronti generala Žukova Crvena armija je do jutra 18. travnja probila obranu na Zelovskim visovima što je dalo mogućnost ubacivanja na front svih tenkovskih jedinica. Nijemci usprkos snažnom otporu nisu uspjeli zaustaviti prodor te se 19. travnja povlače u vanjski pojas berlinskog obrambenog pojasa. Nekoliko dana poslije Žukovu je javljeno kako je Stavka odlučila da Drugi bjeloruski front ne napadne Berlin sa sjevera jer se oni neće moći uključiti u ofenzivu do 23. travnja. Zauzimanje Berlina povjereno je Prvom bjeloruskom frontu, a razgraničavajuću liniju trebalo je povući ovako: Frankfurt na Odri – Förstenwalde – središte Berlina. To je dalo mogućnost Drugom bjeloruskom frontu da nanese udar na užem sektoru i zaobiđe Berlin sa sjeveroistoka, sjevera, sjeverozapada. Prvi ukrajinski front svojim bi snagama izvršio udar u pravcu Berlina najkraćim putem, obuhvaćajući ga s juga, jugozapada i zapada. No Vrhovna komanda je ostvarivala varijantu gdje je predviđeno nanošenje udara širokim frontom. Hitler je, unatoč savjetima Generalštaba kopnene vojske, odbio povlačenje. Zbog snažnih napada Crvene armije na svim frontama, Nijemci su morali ubaciti svoje pomoćne jedinice što je izazvalo Sovjete da i oni u nekim sektorima pojačaju svoje jedinice ili promijene smjer vršenja napada nekih jedinica prema Berlinu. Hitler je vjerovao da se Berlin može održati još šest do osam tjedana, upravo toliko koliko je mislio da treba da dođe do rata između zapadnih saveznika i Sovjetskog Saveza zbog njihovih sve većih i brojnih trzavica i neslaganja.²⁴

²⁴ Kitanović, 25-48.

Britanska Druga armija je 19. travnja izbila na obalu rijeke Elbe pedesetak kilometara od grada Hamburga. Saveznici su naišli na žestok otpor tek osnovanih odreda, no tijekom 18. travnja uspijevaju zauzeti Soltau i nastaviti prodor prema Hamburgu.²⁵

Dok je Crvena armija napredovala prema Berlinu zapadni saveznici su napredovali kroz Ruhrsku oblast. Tijekom tih dana skršen je i zadnji otpor u Ruhru kojeg su Amerikanci zauzeli i krenuli dalje u napad na preostale njemačke jedinice koje su još djelovale na pojedinom teritoriju.²⁶

Napad na sam grad Berlin započeo je 20. travnja 1945., na Hitlerov rodendan. Tijekom 21. travnja su jedinice 3. udarne, 2. gardijske tenkovske, 47. i 5. udarne armije, prodrle u predgrađe Berlina, a za to vrijeme su 61. armija, poljska Prva armija i druge jedinice Prvog bjeloruskog fronta napredovale prema rijeci Elbi na kojoj je trebalo doći do susreta sa savezničkim jedinicama koje su napredovale sa zapada. No na položaju izvan grada su se još uvijek borile njemačke snage koje se nisu željele predati. Deveta armija pod zapovjedništvom generala Theodora Bussea dobila je zapovijed da Sovjetima prepriječi izravan pristup Berlinu dok je 3. tenkovska armija generala Hassa von Manteuffela postavljena dalje na sjever. Drugi bjeloruski front je pod vodstvom maršala Rokosovskog 18. i 19. travnja dijelom svojih snaga napadao Istočnu Odru i očistio od neprijatelja plovnu dolinu između Istočne i Zapadne Odre. Zahvaljujući tome, 20. travnja Drugi bjeloruski front kreće u ofenzivu glavninom snaga forsirajući zapadnu Odru gdje su trupe slomile Nijemce na lijevoj obali rijeke i sad su mogle prijeći u napad na zapadu. Tijekom 23. i 24. travnja 1945. trupe Prvog bjeloruskog korpusa uništile su njemačku vojsku na samim prilazima središtu Berlina. U južni dio grada ušle su jedinice Prvog ukrajinskog fronta koje su se naposljetku spojile u oblasti Ketzin s jedinicama Prvog bjeloruskog fronta koje su napredovale zapadno od Berlina. Tim činom se obrana koja je brojala 400.000 ljudi koji su branili Berlin našla rasječena na dvije izolirane grupe: berlinsku i frankfurtsko-gubensku. Staljin je naredio Prvom bjeloruskom i Prvom ukrajinskom frontu da najkasnije do 24. travnja završe opkoljavanje frankfurtsko-gubenske grupacije kako im ne bi dopustili da se probiju iz Berlina u pravcu zapada ili jugozapada. Zbog opkoljavanja grada Njemačke su trupe bile razbijene te su u mnogim sektorima njihove jedinice bile uništene ili opkoljene. Vođenje obrane Berlina bilo je izuzetno teško i zbog činjenice

²⁵ Churchill, 464.

²⁶ Guttman, 42-43.

da je u Sovjetske ruke palo sjedište njemačkog generalštaba koji se nalazio u oblasti Zossena. Jedinice koje nisu sudjelovale u zauzimanju Berlina napredovale su prema Elbi. Jedinica 58. divizije Prvog ukrajinskog fronta se 25. travnja 1945. godine na Elbi u oblasti Torgau susrela s patrolom 69. divizije američke 1. armije što je označilo da je Njemačka bila rasječena na pola i da su dani *Trećeg Reicha* odbrojani. Hitler je 22. travnja održao posljednje veliko operativno savjetovanje na kojem je i on shvatio da je rat izgubljen. U tim danima su se i neki od njegovih najvjernijih ljudi poput Heinricha Himmlera i Hermana Göringa predali zapadnim saveznicima i s njima pokušali uspostaviti predaju kako bi se prekinule borbe i uspostavio mir. Hitler je to smatrao izdajom i tražio je da ih se uhiti ako je moguće i ubije. Himmler nije naišao na podršku zapadnih saveznika i odlučio je uništiti sve dokumente koji su ga povezivali sa zločinima i pobjeći iz zemlje, no uhvaćen je 23. svibnja 1945. od strane jedne engleske patrole. Prilikom uhićenja počinio je samoubojstvo.²⁷

Alfred Jodl je 24. travnja naredio da se sa Zapadnog bojišta povuku sve trupe kako bi se obranio Berlin no i to nije moglo spriječiti sudbinu *Reicha*. Hitler je tražio od 12. armije pod vodstvom Waltera Wencka i od jedinica generala Steinera da dođu i napadnu Crvenu armiju kod Berlina. No Steinerova armija sastojala se većinom od ostataka osoblja *Lufwaffe*, lokalnog *Volkssturma* i raznih policijskih snaga. Te se snage nisu mogle mjeriti sa snagama sovjetskih generala.²⁸ Tijekom opsade Berlinu je trebao doći pomoći i Bussev sa svojom 9. armijom, no nju su Sovjeti uništavali dio po dio. Wenckova 12. armija krenula je u napad prema Berlinu 26. travnja i uspjela je steći prednost u pješadiji, artiljeriji i tenkovima te je probila sovjetski front i krenula prema zapadu, ali su tijekom dana trupe Prvog ukrajinskog fronta uništile glavninu njenih snaga. Trupe Prvog bjeloruskog fronta uspješno su prodrle u sam grad Berlin i napredovale kroz sam grad. Na nekim mjestima obrana je u gradu već bila oslabila, no što se vojska više približavala samom centru, otpor i borbe bile su sve žešće. Rijeka Spree je u samom gradu svojim visokim betoniranim obalama i presijecajući Berlin na dva dijela opasavala zgrade ministarstva. General Nikolai Berzarin koji je zapovijedao 5. udarnom armijom, pojačanom 11. tenkovskim korpusom dobio je zadatak da osvoji oblasti u kojima se nalaze vladine zgrade, *Reichskancelarija* i Hitlerov glavni stan. U prvom valu napada najteži zadatak bilo je osvajanje utvrđene šleske željezničke stanice i forsiranje rijeke Spree. Tijekom 24. travnja, uz žestoke borbe, 5. udarna

²⁷ Kitanović, 49-54.

²⁸ Mann, 225.

armija uspješno je napredovala prema centru Berlina, Alexander-platzu, dvorcu cara Wilhelma, berlinskoj vijećnici i *Reichskancelariji*. Tijekom 28. travnja Hitler je u svojim rukama imao samo mali komad zemlje: zoološki vrt i vladine zgrade, no uporno je tražio pomoć od Wencka i Bussea čije su jedinice razbijene ili bježe na zapad kako bi se predale savezničkoj vojsci. General Weidling je 29. travnja došao u Hitlerov bunker te mu obznanio da će sovjetske jedinice najkasnije do 1. svibnja stići do njegovog bunkera. Hitler je uvidio da mu se bliži kraj te se odlučio 30. travnja, netom prije samoubojstva, oženiti svojom dugogodišnjom djevojkom Evom Braun, a nakon slavlja sastavio je dokument o sastavu nove vlade, izjavu o izdaji i testament.²⁹ Nakon svadbe Hitler je sastavio dvije oporuke, prvu privatnu i drugu političku oporuku. U privatnoj oporuci je objasnio razloge vjenčanja i za izvršitelja oporuke odredio Martina Bormanna, koji je trebao sva njegova dobra, ako nešto vrijede, predati ženinoj obitelji i tajnicama. Umjetnička djela koja je prikupio ostavio je muzeju slikarstva u njegovom rodnom gradu Linzu. U političkoj oporuci najprije je optužio međunarodno „židovstvo“ za sva ratna razaranja. U oporuci je rekao da su njegovi humani načini za rješavanje židovskog pitanja bili logori za istrebljenje. Hitler se obrušio i na zapovjednike kopnene vojske koje je smatrao izdajnicima. Na kraju oporuke imenovao je novu vladu na čelu koje je Dönitz i Goebbels kancelar, a Bormann na čelu nacističke stranke.³⁰

Pod zapovjedništvom generala Vasilija Kuznjecova 3. udarna armija je 30. travnja u 14.25 sati zauzela veći dio zgrade *Reichstaga*. Za zgradu su se vodile krvave borbe jer su je štitile elitne esesovske jedinice koje su brojile oko 6000 ljudi uz pomoć tenkova, samohodnih topova i ostale artiljerije. General Arno Babadžanjan dobio je zadatak da zauzme Hitlerov bunker, te je naredio potpunu ofenzivu svojih jedinica neovisno hoće li borbu voditi na površini zemlje ili ispod nje kroz tunele i podrum. Tijekom jutra 30. travnja vojnici Crvene armije potjerali su sve njemačke vojnike iza zida zoološkog vrta te su željeli što prije uništiti zid i zadati snažan udar na taj sektor grada. Dok su jedinice ruske vojske vodile tešku bitku na prostoru zoološkog vrta, elitni dio njemačkog garnizona provukao se kroz tunele i podzemne hodnike metroa te došao iza leđa jedinicama Crvene armije. Međutim, Sovjeti su se vrlo brzo reorganizirali i potjerali esesovske jedinice natrag pod zemlju, te su krenuli za njima. Unatoč žestokoj borbi kod *Reichstaga* zgrada je pala u Sovjetske ruke 30. travnja, a u

²⁹ Kitanović, 54-65.

³⁰ Ferro, 293-294.

noći 1. svibnja 1945. istaknuta je crvena zastava Pobjede na zgradu *Reichstaga*. U zoru 2. svibnja predale su se preostale snage Hitlerovog garnizona od 1500 ljudi koji su branili *Reichstag*. Za njegovog zapovjednika imenovan je komandant 150. divizije pukovnik Fjodor Matvejevič Zinčenko. Za vrijeme opsade *Reichstaga* ostale jedinice Crvene armije nastavile su osvajanje centralnog rajona Berlina. Tijekom 1. svibnja Nijemci su u svojim rukama imali još samo Zoološki vrt i područje vladinih zgrada, u kojem se nalazila *Reichskancelarija* s bunkerom za Hitlera i njegov glavni stan.³¹

Admiral Karl Dönitz je 30. travnja dobio telegram iz Berlina kojim ga *Führer* određuje za predsjednika *Reicha* i vrhovnog komandanta oružanih snaga. Hitler si je 30. travnja u 3.30 sati oduzeo život pištoljem, a neposredno prije njega ubila se njegova žena Eva Braun. Tijela su im zapaljena u dvorištu bunkera. Goebbels je također počinio samoubojstvo zajedno s cijelom obitelji. Jedini koji se nije ubio već je nestao bez traga bio je Bormann.³²

Uvečer 30. travnja Njemačka vrhovna komanda poslala je generala Hannsa Krebsa i parlamentarce kako bi pregovarali s komandantom Vasilijem I. Čujkovim i ostalim komandantima Crvene armije o prekidu vatre i uspostavljanju nove vlade u Njemačkoj kako bi se dogovorili uvjeti predaje s njima. Krebs na pregovore dolazi ujutro 1. svibnja 1945. godine, te odmah donosi vijest da je Hitler počinio samoubojstvo. Sovjete to nije iznenadilo, te premda nisu znali za to, djelovali su smireno kako bi Nijemcima pokazali da neće prihvatiti nikakve ultimatumе. Krebs je donio vijest kako je Hitler svu vlast predao Josephu Goebbelsu, Karlu Dönitzu i Martinu Bormannu, a Goebbels je ovlastio Krebsa za pregovore o prekidu vatre s generalima Crvene armije. Krebs je na pregovore donio dva dokumenta, prvi je bio o tome da je on ovlašten da vodi pregovore, a drugi je bio Hitlerov testament s potpisom nove vlade *Reicha* i Vrhovne komande oružanih snaga Njemačke. Čujkov je pitao Krebsa da li se pregovori odnose na cijelu Njemačku ili samo na Berlin. Krebs je izjavio da je ovlašten da govori u ime cijele Njemačke armije nakon čega je Čujkov zvao generala Žukova da ga izvijesti te dobije daljnja naređenja. Krebs je tražio obustavu ratnih operacija u Berlinu i pomoć pri okupljanju nove vlade kako bi razmotrili uvjete koje su im ponudili Sovjeti. Nakon kraćih natezanja odlučeno je da se Krebs vrati do *Reichskancelarije* i uspostavi vezu s Goebbelsom koji je bio opunomoćen za odlučivanje u vezi svih prijedloga i zahtjeva Sovjeta u pregovorima.

³¹ Kitanović, 65-77.

³² Sulzberger, 556.

Maršal Georgij Žukov je 1. svibnja poslao svog zamjenika generala armije Vasilija Daniloviča Sokolovskog da zajedno s Čujkovom nastave razgovore s Krebsom i razjasne cilj njegovog dolaska. Tijekom razgovora Čujkov saznaje da je Vrhovni komandant Dönitz u Maklenburgu, a u Berlinu su Goebbels i Bormann. Žukov se složio da ne treba prihvatiti nikakve njemačke zahtjeve te da im se poruči ako do 10 sati ne kapituliraju da će Crvena armija krenuti u opći juriš i potpuno uništiti njemačku vojsku. Sokolovski je predložio da Nijemci izvrše kapitulaciju i onda saopće narodu i vojsci o sastavu nove vlade. Krebs se složio s tim prijedlogom te traži odlazak do Goebblesa kako bi se s njim dogovorio na što Sovjeti pristaju i puštaju Krebsa da ode s pregovora.

U 18.00 sati 1. svibnja 1945. godine Goebbles i Bormann su odbili zahtjev Sovjeta o bezuvjetnoj kapitulaciji. Njemački štab je 2. svibnja javio da se parlamentarci žele naći na Potsdamskom mostu, te je štab Crvene armije odmah naredio prekid vatre samo u tom sektoru dok će u drugim sektorima borbe i dalje trajati. Njemački pukovnik je izjavio kako je dobio ovlaštenje komandanta korpusa, generala artiljerije Helmutha Weidlinga da trupe 56. tenkovskog korpusa obustave otpor i kapituliraju. Predaja je trebala izvršiti tijekom noći jer je Goebbles naredio da se puca u leđa svakome tko se odluči na kapitulaciju. Tijekom jutra u sovjetski štab dolazi Njemačka delegacija noseći pismo u kojem se Sovjete obavještava kako je i Goebbles počinio samoubojstvo, što je bio pravi šok i obrat za cijelo vodstvo Crvene armije. Nedugo nakon što je Goebbles počinio samoubojstvo isto je počinio i načelnik generalštaba Krebs. General Weidling se 2. svibnja predao zajedno sa svojim generalima i vojnicima 56. tenkovskog korpusa vojnicima Crvene armije. Weidling je odluku o kapitulaciji donio bez znanja i odobrenja Goebblesa. Što je bio znak da je i zapovjednicima pojedinih korpusa bilo jasno da je bolje predati se nego doživjeti daljnje krvoproliće. Na cijelom frontu su se masovno počele predavati jedinice berlinskog garnizona. Nakon što je Žukov dobio obavijest o namjerama Hansa Fritscha da preko radija naredi vojnicima kapitulaciju, naredio je prestanak vojnih operacija Crvene armije. Oko *Reichskancelarije* su još bile SS jedinice koje se nisu imale namjeru predati već je njihov plan bio proboj na sjever. Nakon formuliranja naredbe o predaji Sovjeti su prošli kroz grad dajući obavijest svim jedinicama o naredbi generala Weidlinga. U isto vrijeme kada su se u Berlinu pripremali zadnji dokumenti za kapitulaciju, Dönitz se obratio armiji i narodu kako je preuzeo vodstvo te da će se on do kraja boriti protiv boljševizma kao i protiv zapadnih saveznika.

Nedugo nakon razgovora Sokolovskog i Fritschea borbe u rajonu *Reichstaga*, *Reichskancelarije* i u cijelom Tiergartenu su završene. U Berlinu je bilo mirno, borbe su prestale, a ratu je došao kraj, uzbuđeno je rekao Vasilij Danilovič Sokolovski. U 15,00 sati 2. svibnja 1945. godine berlinski garnizon i SS trupe potpuno su obustavile borbu i kapitulirale. Do večeri, trupe Crvene armije zauzele su čitav grad.³³

Kada je završila bitka za Berlin početkom svibnja 1945. prema zapadu je pobjeglo 11 milijuna ljudi. Veliki značaj pobjedi Crvene armije donio je i sam Staljin koji nije dopuštao politička neslaganja unutar Sovjetskog Saveza. On je svojim generalima vjerovao i slušao njihove savjete tijekom bitke, za razliku od Hitlera koji je svoje generale smatrao nesposobnima te je o kretanjima svoje vojske sam odlučivao što je bila velika pogreška.³⁴

Borbe su na pojedinim mjestima trajale do 04.00 sata, 3. svibnja 1945. kada je i zadnja puščana paljba utihnula. Točan broj poginulih se ne zna no smatra se da je život izgubilo do 100.000 njemačkih vojnika i otprilike isto toliko civila.³⁵

Nakon prestanka borbi Crvena armija je zbrajala svoje gubitke u ofenzivi koja je trajala od 16. travnja do 2. svibnja 1945. godine. Prvi ukrajinski front pod vodstvom Ivana Konjeva raspolagao je sa 550.900 vojnika i časnika a od njih je ukupno poginulo 27.580 ljudi dok je 86.245 ljudi bilo ranjeno. Prvi bjeloruski front pod vodstvom generala Žukova ukupno je imao 908.500 vojnika i časnika, a poginulo ih je 37.610, dok je 141.880 vojnika bilo ranjeno. U samom Berlinu Sovjeti su imali 78.291 poginula vojnika.³⁶

Nakon što su borbe u Berlinu prestale, vidjeli su se razmjeri katastrofe i to ne samo u obliku potpuno razorenog grada već i strašne sudbine koja je zadesila stanovnike Njemačke. Mnogi stanovnici su pobjegli u pravcu zapada kako bi se predali zapadnim Saveznicima, a oni koji su ostali za vrijeme borbi za grad i nakon pada doživjeli su strašnu odmazdu Crvene armije koja se osvećivala za počinjene zločine njemačkih vojnika za vrijeme operacije Barbarossa.

Najveće zločine na svojoj koži su osjetile žene koje su bile silovane neprekidno od strane većeg broja vojnika Crvene armije. Rusi su grupno silovali žene svih dobnih

³³ Kitanović, 131-145.

³⁴ Antony Beevor, „The fall of Berlin 1945: Why Stalin rushed in“, *The New Leader*, May/June, 2002., 27-29.

³⁵ Mann (ur.), 227.

³⁶ Alexander Orlov, „The price of victory. The cost of aggression“, *History today*, April 2005., 24.

uzrasta. O njihovoj okrutnosti govori podatak da je između 95.000 i 130.000 žena bilo silovano tada u Berlinu, a u cijeloj Njemačkoj više od 2 milijuna.³⁷

Zbog brojnih silovanja vojnika Crvene armije žene su se osjećale poniženo i ponižavajuće, no ti zločini nisu utjecali samo na njih već i na njihove muževe koji su se vratili kući nakon poraza i završetka rata. Silovanja su bila kolektivna tragedija te su se zbog te činjenice žene udružile zajedno i pričale jedna s drugom kako bi olakšali svoju bol i patnju, a mnoge su, ne mogavši se nositi s psihičkim traumama izvršile suicid, dok su neke pak nastojale nastaviti sa životom te zaboraviti na sve što su proživjele i na svu patnju i bol.³⁸

Iako su počinjeni brojni zločini i nad civilima Sovjeti negiraju veliki broj zločina te to spuštaju na individualne zločine koji su se oštro kažnjavali. Prema ruskim izvorima više od 1000 vojnika je osuđeno za zločine nad civilima od siječnja do svibnja 1945. godine. Prema njima pljačka je bila najčešći zločin, ali prema njihovim izvještajima veliki broj zločina nisu počinili sovjetski vojnici, već pripadnici drugih naroda, sami Nijemci, Talijani i Nizozemci.

³⁷ Isto, 25.

³⁸ Anne M. Wyatt-Brown, „A woman in Berlin: An endless cycle of female humiliation, Berlin 1945“, *Social Alternatives*, Vol. 25 No.1, 2006., 12- 16.

4. KAPITULACIJA NJEMAČKE

Njemačke postrojbe koje su se borile na talijanskom tlu predale su se Saveznicima 29. travnja 1945. godine, samo dan poslije smaknuća Benita Mussolinija.³⁹

Maršal Ivan Konjev dobio je naređenje da najkasnije do 3. svibnja likvidira opkoljenu grupaciju Nijemaca istočno od Luckenwalda i da brzo krene u napad u smjeru Praga, gdje su bile koncentrirane jake snage njemačke vojske. Jedinice Prvog bjeloruskog fronta 5. svibnja očistile su od njemačke vojske otoke Wollin, Usedom i Rügen, a zatim su u suradnji s sovjetskom baltičkom flotom oslobodili danski otok Bornholm. Za vrijeme cjelokupne Berlinske operacije razbijeno je njemačko sjeverno krilo Istočno fronta što znači da je uništeno 70 njemačkih pješadijskih, 12 tenkovskih i 11 motoriziranih divizija kao i velik broj samostalnih borbenih grupa, brigada, pukova i bataljona. Crvena armija je od 16. travnja do 7. svibnja zarobila oko 480.000 neprijateljskih vojnika i oficira.⁴⁰

Dok su Sovjeti napredovali kroz Berlin savezničke trupe su 26. travnja osvojile Bremen. Britanski 8. korpus je 29. travnja prešao rijeku Elbu, te su se uputili prema Baltiku kako bi zaposjeli kopnena vrata koja vode za Dansku. Tijekom 2. svibnja 11. oklopna divizija je stigla do Lübecka te je oslobođena Danska što je izazvalo oduševljene. Saveznici su 3. svibnja ušli u Hamburg. Eisenhower je vjerovao da će se Nijemci učvrstiti u planinama Bavarske i zapadne Austrije pa je zbog toga uputio Treću armiju na jug. Njen desni bok prodirao je niz Dunav te je 5. svibnja stigao do Linza da bi se kasnije našao sa Sovjetima koji su dolazili iz Beča. Lijevi bok Treće armije prodro je u Čehoslovačku do Budojevica, Plzena i Karlsbada.⁴¹

Dana 5. svibnja se armijska skupina G koju su sačinjavale sve njemačke snage u Austriji predala šestoj armijskoj skupini Sjedinjenih Država.⁴²

Nijemci su pružali žestok otpor sovjetskim trupama u Letoniji, zatim u oblasti Breslave i na sektoru fronta kod Frankfurta i Gubena. Eisenhower je rekao generalu Jodlu da Saveznici pristaju samo na bezuvjetnu kapitulaciju, te su se Nijemci morali složiti s tim. Kapitulacija Njemačke potpisana je 7. svibnja 1945. u 02.41 h u štabu

³⁹ Sulzberger, 559.

⁴⁰ Kitanović, 149-150.

⁴¹ Churchill, 452-465.

⁴² Sulzberger, 557.

Dwighta Eisenhowera i uz prisustvo predstavnika drugih država pri njegovoj komandi. Zbog toga je odlučeno kako će se idući dan u Berlinu kapitulacija potpisati pred Vrhovnom komandom svih zemalja antihitlerovske koalicije, a ne samo pred Vrhovnom komandom savezničkih trupa. Za predstavnika Vrhovne komande određen je general Žukov, a on će ujedno postati glavni zapovjednik u sovjetskoj okupacionoj zoni Njemačke. Kapitulacija je potpisana 8. svibnja točno u 0.00 sati u zgradi bivše menze njemačkog vojno-inženjerskog učilišta u Berlinu. Osim otvaranja drugog bojišta Sovjetima su Saveznici pomogli bombardiranjem strateških vojnih ciljeva unutar same Njemačke jer Rusi takav pothvat nisu mogli napraviti tako dobro kao zapadni Saveznici. Smatra se da su Saveznici Sovjetima pomogli programom o najmu i zajmu. Iako Sovjeti ne pridaju toliku važnost tome to je bilo vrlo bitno. Kako je rat odmicao prema kraju pomoć Velike Britanije i SAD-a se povećavala kako u ratnim materijalima tako i strategijskim savjetima.⁴³

Nakon rata uvidjele su se strašne posljedice koje je doživio njemački narod od početka ratovanja na njihovom teritoriju. Osim što su gradovi razrušeni u borbama na tlu većina zemlje je uništena konstantnim savezničkim bombardiranjem gradova. Jedno od najvećih bombardiranja Saveznici su izveli u noći 13. veljače 1945. godine na grad Dresden.⁴⁴ Većina ljudi je ostala bez svojih domova, a da tragedija bude veća po njemački narod, ljudi su doživjeli brojna mučenja i silovanja od strane vojnika Crvene armije koji su se željeli osvetiti za strahote koje su počinili Nijemci za vrijeme borbi u Sovjetskom Savezu.

Na procesu u Nürnbergu utvrđeni su krivci i pojedine uloge za strašne zločine nad Židovima, Romima, duševno bolesnima i svim onima koji se nisu uklapali u nacističku ideologiju. Nakon kapitulacije u Njemačkoj su počele vladati zemlje pobjednice, nije postojala nikakva njemačka vlada. Zemlja je podijeljena na okupacijske zone četiriju zemalja pobjednica: SSSR, SAD, Velika Britanija i Francuska. Procjenjuje se da je otprilike oko 3,250.000 Nijemaca palo u Hitlerovim bitkama, a otprilike jednak broj ih je umro iz drugih razloga. Nestalo je 1,300.000 ljudi, a cijela zemlja je bila uništena. Saveznici su morali obnoviti države koje je Hitler okupirao.⁴⁵

⁴³ David M. Glantz, „The Soviet- German war 1941.-1945: Myths and Realities: A survey essay“, Clemson, A Paper Presented as the 20th Anniversary Distinguished lecture at the Strom Thurmond Institute of Government and Public Affairs Clemson University, October 2001., Clemson, South Carolina 103-106.

⁴⁴ Isto, 184.

⁴⁵ Sulzberger, 584.

Potsdamska konferencija koja se održavala od 17. srpnja do 2. kolovoza 1945. godine trebala je odlučiti o konkretnim savezničkim akcijama protiv poražene Njemačke. Na njoj su sudjelovali predstavnici SAD-a (predsjednik Harry Truman), SSSR-a (predsjednik Staljin) i Velike Britanije (prvo Winston Churchill, a njega je zamijenio novi premijer Clement Attlee). Odlučeno je da se njemačka vojska potpuno razoruža, a njezina ratna industrija uništi ili stavi pod nadzor Saveznika. Raspuštene su i zabranjene sve nacističke organizacije te je trebalo zatim kazniti ratne zločince. Raspuštena su sva industrijska udruženja, a savezničko kontrolno vijeće dobilo je ovlasti i prava vrhovne državne vlasti u Njemačkoj. Na nižim razinama vlasti Nijemcima je dopuštena autonomija i ustroj demokratskih zemaljskih vlada.⁴⁶

⁴⁶ Dukovski, 367-368.

ZAKLJUČAK

Treći Reich je rapidnom brzinom tijekom prve i druge godine rata osvajao teritorij. No nakon početnih uspjeha ostale države svijeta su se ujedinile u antihitlerovsku koaliciju što je bitno otežalo osvajanje novih prostora Njemačkoj vojsci. Jedna od ključnih pogrešaka Hitlera je bila ta što je odlučio zaratiti sa SSSR-om iako su u početku imali uspjeha, bili su zaustavljeni kod Staljingrada krajem 1942. godine. Osim toga što su se Sovjeti borili do zadnjeg daha Nijemcima je odmogla i snažna ruska zima. Početkom 1943. Sovjeti prelaze u ofanzivu što je rezultiralo Kurskom bitkom sredinom 1943. i trajnim povlačenjem njemačke vojske s Istočnog bojišta prema Njemačkoj. Stvaranjem koalicije između zapadnih saveznika i Sovjetskog Saveza dogovoreno je da se 1944. godine ponovno aktivira i snažno pritisne Nijemce na Zapadnom bojištu kako bi se Sovjetima dalo predaha na Istočnom bojištu. Zapadno bojište je aktivirano velikim desantom koji je počeo 6. lipnja 1944. godine, a operacija se vodila pod kodnim imenom *Overlord*. Zadnji pokušaj Njemačke protuofanzive zbio se tijekom zime 1944. godine u Ardenima no vojska *Wehrmachta*, iako je imala početnih uspjeha, nije ništa značajno postigla. Saveznici, iako su imali velike gubitke u Ardenima, zapravo bili pobjednici jer su oni sve svoje gubitke u ljudstvu i materijalu mogli nadomjestiti dok je Nijemcima svaki čovjek, tenk ili avion bio iznimno važan i potkraj rata nenadomjestiv. Kada su savezničke trupe došle pred Rajnu početkom 1945. godine njihov cilj je bio osvajanje Berlina prije Crvene armije no kako je ofanziva odmicala taj cilj je postao beznačajan i promijenio se. Dok su Saveznici prelazili Rajnu, trupe Crvene armije su se brzo približile Berlinu te je Eisenhower odlučio odustati od napada na Berlin i usmjeriti se na Ruhrsku oblast i pobjedu nad preostalim njemačkim jedinicama u Bavarskoj, Austriji i Čehoslovačkoj. Već početkom 1945. je svima, osim Hitleru, postalo jasno da će rat potrajati još samo par mjeseci. Sovjetska ofanziva počela je 16. travnja 1945. godine gdje je Berlin praktički bio obuhvaćen sa svih strana. Glavni general bitke za Berlin bio je Žukov. Uvidjevši nemoć i poraz te uništenje trećeg *Reicha* Adolf Hitler je zajedno sa Evom Braun 30. travnja 1945. počinio samoubojstvo. Neki od njegovih najvjernijih prijatelja poput Himmlera su pobjegli na zapad kako bi pregovarali sa Saveznicima, no to mu nije pošlo za rukom. Berlin je pao 2. svibnja 1945. godine. Konačnu kapitulaciju svih njemačkih jedinica koje su se još borile na području Bavarske, Austrije, Čehoslovačke

i Jugoslavije potpisao je 7. svibnja 1945. godine Dönitz koji je bio određen od strane Hitlera za njegovog nasljednika. Akt o kapitulaciji potpisan je u Berlinu 8. svibnja 1945. godine pred predstavnicima Vrhovne komande svih zemalja antihitlerovske koalicije.

Nakon propasti *Trećeg Reicha* i pobjede saveznika počela je nova stranica u svjetskoj povijesti. Poslije rata trebalo je obnoviti razrušenu Europu i ekonomije europskih zemalja. Vrlo brzo nakon kraja rata na vidjelo su izašla neslaganja između Zapada i Istoka koja su izbila još za vrijeme rata što je rezultiralo Hladnim ratom, tj. blokovskom podjelom svijeta.

LITERATURA

KNJIGE

1. Breuer B., William, *Juriš na Rajnu*, ALFA, Zagreb, 1988.
2. Churchill, Winston, *Drugi svjetski rat, svezak šesti*, Prosveta, Beograd, 1964.
3. Dukovski, Darko, *Ozrcaljena povijest: Uvod u suvremenu povijest Europe i Europljana*, Leykam international, Zagreb 2012.
4. Ferro, Marc, *Sedmorica zaraćenih 1918.-1945. Usporedna povijest*, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2008.
5. Kitanović, Branko, *Bitka za Berlin*, ALFA, Zagreb, 1968.
6. Mann, Chris, *Velike bitke II. Svjetskog rata*, Znanje, Zagreb, 2014.
7. Mikulčić, Božidar, *Njemačko ratno zrakoplovstvo 1933-1945.*, A.D., Zagreb, 2010.
8. Sulzberger, Cyrus Leo, *Drugi svjetski rat*, MLADOST, Zagreb 1971.
9. Vidušić Emil, *Val za valom*, Naklada Bošković, Split 2006.

Članci

1. Beevor, Antony, „The fall of Berlin 1945: Why Stalin rushed in“, *The New Leader*, May/June 2002., 27-29.
2. Brown-Wyatt, M. Anne, „A woman in Berlin: An endless cycle of female humiliation, Berlin 1945“, *Social Alternatives Vol.25 No.1*, First Quarter 2006., 12-16.
3. Glantz, M. David, „The Soviet-German war 1941-1945: Myths and realities: A survey essay, *A Paper Presented as the 20th Anniversary Distinguished lecture at the Strom Thurmond Institute of Government and Public Affairs Clemson Universty*, October 2001., Clemson, South Carolina, 1-114.
4. Guttman, John, „Countdown to Victory“, *World War II*, May/June 2015., 42-43.
5. Orlov, Alexander, „The price of victory, the cost of aggression“, *History Today*, April 2005., 24-26.

SAŽETAK

Završni rad „Bitka za Berlin (travanj – svibanj 1945.)“ bavi se analiziranjem same bitke za Berlin te njenim značenjem za kapitulaciju Njemačke. Cilj rada bio je utvrditi uzroke koji su doveli do poraza *Wehrmachta* i konačnog sloma nacizma. U prvom dijelu analizirani su uzroci slabljenja njemačke vojske na svim bojišnicama. Analizirajući bitke prekretnice možemo vidjeti koji su sve ekonomski, socijalni, politički i društveni čimbenici uzrokovali savezničku pobjedu kako u bitkama prekretnicama tako i u bitci za Berlin. Glavni dio rada fokusiran je na samu bitku za grad te političku i vojnu situaciju kako unutar njemačke vojske i vrha tako i s ruske strane. Događanja na bojnopolju tijekom napredovanja savezničke vojske sa zapada i vojske Crvene armije sa istoka, okosnica su istraživanja. U glavnom je dijelu opisano savezničko i sovjetsko napredovanje te utjecaj na moral vojnika unutar *Wehrmachta* te gledište i razmišljanje njemačkog vojnog i političkog vrha. U radu se opisuju i vojne postrojbe koje su sudjelovale u bitkama te korištena ratna tehnika što nam daje uvid u tehničke mogućnosti sredine 20. stoljeća. Zadnji dio rada posvećen je uzrocima kapitulacije Njemačke i analiziranjem zadnjih dana Trećeg Reicha. Rezime iznesenih činjenica te nastojanje razumijevanja uzroka i posljedica konačnog sloma Njemačke završni je dio istraživanja

SUMMARY

BATTLE FOR BERLIN (APRIL – MAY 1945.)

The final paper for "The Battle for Berlin (April – May 1945)" deals with the analysis of and its meaning for the capitulation of Germany. The aim of the paper is to determine the causes that led to the defeat of the Wehrmacht and the final collapse of Nazism. Analysis identifies the causes which weakened the German army on all fronts. Analyzing the battle milestones, we see that all economic, political, and social factors caused the Allied victories in both battles milestones as well as the battle for Berlin. The main part of this paper is focused on the battle for the city itself and the political and military situation both within the German army and the top commanders as well as the Russian side. Events on the battlefield during the progress of the military allies of the West and the forces of the Red Army from the east, are the backbone of the research. The main part describes the Allied and Soviet advance, the impact on the morale of the soldiers in the Wehrmacht along with the views and thinking of the German military and political leadership. This paper describes military units that participated in the battles and the use of military technology which gives us an insight into the technical possibilities of the mid-20th century. The last part is dedicated to the cause of the capitulation of Germany by analyzing the last days of the Third Reich. A summary of the facts and my attempt to understand the causes and consequences of the final collapse of Germany is the final part of the research.

